

Nr 61.

Av herr **Gelin**, *angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor.*

I statsverkspropositionen till årets riksdag, åttonde huvudtiteln, punkt 187, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att anvisa på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag å 6,000,000 kronor för beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor att utgå enligt närmare angivna grunder med ett årligt belopp av 500 kronor till ordinarie folkskolelärare med barn under 18 års ålder och med 300 kronor till varje annan folkskollärare, med 300 kronor till biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, då befattningshavaren har barn under 18 års ålder, samt med 160 kronor till varje annan lärare av sistnämnda grupper.

Den löneförbättring, som sålunda i propositionen föreslås för folkskolans och småskolans lärare, skall säkerligen av alla finnas synnerligen väl befogad, då den avser att bringa hjälp och lindring i det stora ekonomiska betryck, varunder nämnda lärarekår sedan lång tid tillbaka levat, ett betryck, som stegrats till olidlighet genom den under de senare åren inträdda dyrtiden.

Frågan är blott, om den av Kungl. Maj:t föreslagna löneförbättringen är av den omfattning, att den rimligen kan anses fylla sitt ändamål att avhjälpa det förefintliga behovet. Material till bedömande av denna fråga saknas icke i propositionen, vari återgivits huvudinnehållet av den utredning, som folkskoleöverstyrelsen framlagt såsom motivering till sitt under hösten 1916 till Kungl. Maj:t ingivna förslag om en definitiv lönereglering för folkskolans och småskolans lärare.

Under hänvisning till vad i sagda utredning framhållits, vilja vi här blott erinra om ett par omständigheter, som synas oss böra i detta sammanhang särskilt beaktas. Den ena är den, som även i propositionen blivit betonad, då det (å sid. 475) säges: »Det bör framför allt ihågkommas, att samtliga dessa lärare före den nuvarande dyrtidens inträde befunno sig på ett jämförelsevis lågt löneplan och att till följd härav dyrtiden varit för dem i synnerligen hög grad kännbar.» Den andra omständigheten är den långvariga kamp för bättre ekonomiska villkor genom erhållande av en fullständig löne- och pensionsreglering, som ifrågavarande lärarekårer måst föra, en kamp vars berättigande visserligen icke saknat välvilligt erkännande från statsmakternas sida, men som ändå hittills blivit resultatlös under ständigt upprepade hänvisning till, att den utredning av frågan, som Kungl. Maj:t igångsatte för snart fem år sedan, ännu icke hunnit fullbordas.

Det är av en sorglig erfarenhet hos vederbörande tjänst innehavare bekräftat och i övrigt från alla håll erkänt, att den löneförbättring, som för folkskollärarkåren kom till stånd vid 1906 års riksdag — således för elva år sedan — och för småskollärarkåren 1908, redan vid dessa tidpunkter var alldeles otillräcklig. Genom löneregleringen 1906 sattes, som bekant, grundlönen för folkskollärarkåren till 900 kronor med tre ålderstilllägg för lärare å 150 kronor och för lärarinna å 100 kronor, sålunda en slutlön efter 15 år å resp. 1,350 och 1,200 kronor. För småskollärarkåren bestämdes grundlönen till 500 kronor och slutlönen till 680 kronor. Att lönebeloppen då blevo så små, trots att den procentuella höjningen icke var obetydlig, hade tydligen sin grund däri, att de löner, som tidigare utgått för folk- och småskollärare, voro synnerligen usla. Så ha dessa tjänstemannakårer under hela sin tillvaro fått lida av en ekonomisk efterblivenhet, som gjort varje ny liten förhöjning i avlöningen så gott som illusorisk, då den alltid kommit försent i förhållande till den allmänna levnadskostnadsstegringen. Folk- och småskolans lärare ha egentligen aldrig haft sin anständiga bärgning av arbetet i skolan.

Otillräckligheten av den senaste löneregleringen föranledde lärarkåren att efter ett par års förberedande åtgärder i sådant syfte år 1912 genom Sveriges allmänna folkskollärareförenings centralstyrelse ingå till Kungl. Maj:t med en framställning om en ny, mot behovet bättre svarande löne-reglering. Till grund för denna framställning lades en av nämnda förening föranstaltad utredning angående dels levnadskostnaderna, i huvudsak grundad på inom de skilda lärargrupperna förd hushållsbokföring under år 1910, dels utbildningskostnaderna och studieskulderna m. m. Dessa ingående undersökningar ådagalade bland annat på ett slående sätt den redan då

varande missproportionen mellan ifrågavarande lärares inkomster och nödvändiga utgifter.

Härom yttrar lärarelönenämnden, sedan den påvisat, att skillnaden mellan inkomsterna av skolarbetet och de verkliga utgifterna enligt sagda undersökning utgjorde en brist, som uppginge för gifta folkskollärare till 738 kronor, för ogifta folkskollärare till 334 kronor, för ogifta folkskollärarytor till 371 kronor och för de lägst avlönade småskollärarytorerna till 274 kronor: »För samtliga lärargrupper förefanns sålunda en betydande skillnad mellan utgifterna och inkomsterna av skolarbetet. Vad som utöver inkomsterna av skolarbetet kräves för ett nödortfigt uppehälle måste läraren alltså förtjäna genom enskilt arbete, men ej ens genom inkomster av sådant arbete kunde skillnaden mellan utgifter och inkomster utjämnas. Det bör framhållas, att om en jämförelse anställts mellan utgifterna och den egentliga lönen för tjänsten (i ovan nämnda inkomster av skolarbetet voro nämligen inräknade även arvode för slöjdundervisning, fortsättningskola m. m.), de ovan angivna skillnaderna skulle blivit ännu större.» I samband därmed anställde lönenämnden en jämförelse mellan folkskollärare och vissa grupper av befattningshavare vid statens verk, och uppvisar, att folkskollärarna »äro icke blott sämre ställda än de studentbildade och realskolebildade tjänstemän vid dessa verk, vilkas utbildning är närmast jämförlig med eller underlägsen folkskolläraernas, utan även sämre avlönade än flera tjänstemannagrupper utan högre kompetensfordringar än genomgången folkskolekurs».

Det avsnitt i lärarekårens ekonomiska belägenhet, som genom ovanstående fått sin belysning, och den tid, som de nämnda levnadskostnadsberäkningarna gälla, ligga helt och hållet före nuvarande dyrtid, vilken begynte med de år 1914 inträdande och sedan alltjämt fortgående pristegringarna. Det bör märkas, att lärarelönenämndens förslag till löne reglering för folk- och småskollärarkåren helt och hållet grundar sig på ovan nämnda år 1910 verkställda ekonomiska undersökning. Folkskoleöverstyrelsen har ock beaktat detta förhållande och i sitt förslag om en definitiv löne reglering för kåren uppvisat orimligheten av att bygga en löne reglering, genomförd sedan dyrtiden gjort sina verkningar gällande, på levnadskostnader under prisbilliga tider, som med all säkerhet icke återkomma, varför överstyrelsen i enlighet härmed rättvisligen föreslagit högre lönebelopp, än de lärarelönenämnden framlade för tre år sedan. Men detta förhållande synes i lika grad förtjänt av beaktande, när det nu gäller en provisorisk löneförbättring. Det är uppenbarligen lika orimligt att vid fastställandet av denna taga hänsyn *endast* till det under dyrtiden stegrade behovet.

Av det ovan anförda framgår, att man vid bestämmandet av den tillfälliga löneförbättringens omfattning för dessa lärarekårer skall taga hänsyn till *tvenne* faktorer. Den skall innefatta dels en skäligen höjning med hänsyn till lönens efterblivenhet och otillräcklighet redan före kristiden och därtill en ytterligare förhöjning, motiverad speciellt av de nu rådande levnadskostnaderna.

Riktigheten av denna synpunkt torde icke kunna bestridas. I själva verket har ock Kungl. Maj:t godkänt densamma genom att såsom motiv för en tillfällig löneförbättring åberopa de skäl, som av folkskoleöverstyrelsen anförts för nödvändigheten av en snar och grundlig definitiv lönereglering, och därvid, med rätta, alldeles särskilt tryckt på det förhållandet, »att samtliga dessa lärare före den nuvarande dyrtidens inträde befunno sig på ett jämförelsevis lågt löneplan, och att till följd härav dyrtiden varit för dem i synnerligen hög grad kännbar». Men vid sådant förhållande kan man omöjligen undgå att finna, att de i propositionen föreslagna avlöningsbeloppen äro för knappt tilltagna, och att de därför böra i lämplig mån höjas. Vad Kungl. Maj:t nu föreslagit synes lämpligen bort komma i fråga redan före kristiden, därest en provisorisk lönereglering kommit till stånd t. ex. år 1913, i vilket års statsverksproposition dåvarande departementschefen erkänner en sådan vara ett trängande behov för folk- och småskollärarkårer.

En ordentlig löneförbättring bör nu komma till stånd, även om den av olyckliga omständigheter måste tills vidare få en tillfällig karaktär. Detta i första rummet med hänsyn till nödvändigheten av att bereda den nuvarande lärarepersonalen en dräglig tillvaro utan svält och umbäranden, men också för att i möjligaste mån förekomma den olycka för vår folkundervisning, som hotar genom folkskollärarebanans avfolkning, dels därigenom att de dugligaste krafterna tvingas att lämna skolan för att söka annan mera inbringande sysselsättning, dels därigenom att, såsom folkskoleöverstyrelsen och departementschefen i propositionen påpeka, tillströmningen av kvalificerade sökande till folkskoleseminarierna minskas. Dessa symtom äro, om ock tydligt framträdande, ännu i sin begynnelse, men det lider intet tvivel, att de komma att taga allvarliga dimensioner, därest icke statsmakterna snarast på ett effektivt sätt avhjälpa de ekonomiska svårigheter, med vilka folkskolans lärare hava att kämpa.

Att god vilja i denna riktning förefinnes hos riksdagen, därpå finnes icke anledning att tvivla. Riksdagen har tvenne gånger på enskilda motionärers framställning beviljat partiella lönetillägg åt olika grupper av folk- och småskollärarkåren, vilka tillägg, jämte vad som kunnat vinnas

från andra håll, bidra att i någon mån lätta de ekonomiska bekymren för innevarande år. Vad som emellertid i hög grad bidragit att, trots allt, hålla modet uppe hos ifrågavarande lärare, är riksdagens givna löfte om en verkligt effektiv löne- och pensionsreglering snarast möjligt. Sålunda anslöt sig 1915 års riksdag till statsutskottets uttalade förväntan, att de då fattade beslutet om särskilda tillfälliga lönetillägg åt familjeförsörjare ej borde föranleda dröjsmål med framläggande för riksdagen av förslag om definitiv lönerreglering för kåren i fråga, och i liknande sammanhang uttalade 1916 års riksdag sin förväntan, att ett förslag om fullständig lönerreglering inom en snar framtid bliver för riksdagen förelagt.

Svaret på detta riksdagens upprepade uttalande föreligger nu dels i departementschefens meddelande till riksdagen (propositionen sid. 475), att frågan om definitiv lönerreglering för lärare vid folk- och småskolor »icke befinner sig i det läge, att den kan föreläggas 1917 års riksdag», dels i förslaget om tillfällig löneförbättring för 1918. Det synes oss som om det långa dröjsmålet med den definitiva lönerregleringen och den besvikelsen, som lärarkåren måste känna över att år efter år finna sina såsom berättigade erkända lönekrav undanskjutna, borde utgöra en särskild anledning att nu göra den provisoriska löneförbättringen så avpassad, att den kan i möjligaste mån fylla sin uppgift att utgöra en avbetalning på den så länge uteblivna fullständiga lönerregleringen och tillgodose det mest trängande behovet av ekonomisk hjälp åt ifrågavarande tjänsteinnehavare.

De avlöningsbelopp, som för sådant ändamål böra bestämmas, synas icke vara svåra att finna. I propositionen meddelas (sid. 478) att jämte folkskoleöverstyrelsens refererade framställning i ärendet, utöver vilken Kungl. Maj:t ansett sig icke böra gå, ytterligare en framställning i detta ärende gjorts, nämligen av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening genom en skrivelse den 9 november 1916. Centralstyrelsen hemställer däri, att därest proposition om en definitiv löne- och pensionsreglering för folk- och småskollärarna icke komme att föreläggas 1917 års riksdag, Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag om en tillfällig löneförbättring till minst den omfattning, att av folkskollärarkåren ordinarie lärare och lärarinna, som hade barn att försörja, erhöles 650 kronor och varje annan lärare och lärarinna 400 kronor, samt att av småskollärarkåren lärare och lärarinna, som hade barn att försörja, erhöles 400 kronor och varje annan lärare och lärarinna 250 kronor.

Det synes oss, att dessa belopp, förordade av lärarekårens egen organisation, i frågans förevarande läge äro starkt grundade och böra av riksdagen beviljas. Jämförda med Kungl. Maj:ts förslag innebära de,

som synes, en förhöjning i det belopp, som skall utgå till de medlemmar av folkskollärarkåren, som ha barn att försörja, med 150 kronor och till övriga folkskollärare med 100 kronor samt till de medlemmar av småskollärarkåren, som ha barn att försörja, med 100 kronor och till övriga småskollärare med 90 kronor.

Vad slutligen beträffar den kostnadsökning, som det av oss framlagda förslaget medför, framgår denna av följande beräkning, vid vars uppgörande följts samma grunder som de av folkskoleöverstyrelsen använda. Fördelningen av kostnaderna mellan den läraregrupp, som har barn under 18 år, och övriga lärare har skett i förhållande till det antal familjeförsörjare, varpå riksdagens tidigare beslut om familjetillägg grundar sig, dock med beräknad sannolik ökning av antalet under de sista åren.

Enligt nu angivna fördelningsgrund belöper sig av den summa, som för 1917 utgår till tillfällig löneförbättring åt folk- och småskollärare, nämligen 2,700,000 kronor, 725,000 kronor på ordinarie folkskollärare med barn, 975,000 kronor på övriga ordinarie folkskollärare, 25,000 kronor på småskollärare med barn och 975,000 kronor på övriga småskollärare. I Kungl. Maj:ts förslag, som med 3,300,000 kronor överstiger den för ändamålet under år 1917 utgående anslagssumman, äro ovanstående belopp fördubblade och utgöra sålunda resp. 1,450,000 kr., 1,950,000 kr., 50,000 kr. och 1,950,000 kronor, vartill kommer ett nytt belopp för den extra folkskollärarpersonalen beräknat till 600,000 kronor, sålunda inalles 6,000,000 kronor.

Det av oss framlagda förslaget skulle föranleda en höjning i ovanstående poster med följande: för ordinarie folkskollärare med barn 435,000 kronor, för övriga ordinarie folkskollärare 650,000 kronor, för den extra folkskollärarpersonalen 200,000 kronor, för småskollärare med barn 16,667 kr. och för övriga småskollärare 1,096,875 kronor, eller tillsammans 2,398,542 kronor. Denna summa torde böra avrundas till 2,400,000 kronor, vilket belopp sålunda skulle för ändamålet behövas utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

På grund av det anförda, och med anslutning till vad Kungl. Maj:t föreslagit angående grunderna för den tillfälliga löneförbättringen, få vi hemställa,

att riksdagen måtte anvisa på extra stat för år 1918, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, ett anslag av 2,400,000 kronor för beredande under 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor att utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda

de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må finnas erforderliga:

1) Den tillfälliga löneförbättringen utgår

a) med ett årligt belopp av 650 kronor till den, som vid ingången av 1918 är anställd i egenskap av ordinarie lärare vid folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever;

b) med ett årligt belopp av 400 kronor, dels till varje ordinarie lärare vid folkskola, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring, med det i punkt a) omförmälda belopp, dels ock till extra ordinarie och vikarierande folkskollärare under förutsättning, vad vikarierande lärare beträffar, att de bestämmelser i fråga om behörighet och minimiavlöning, vilka såsom villkor för statsbidrag äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig ordinarie eller extra ordinarie lärare vid folkskola, äro uppfyllda;

c) med ett årligt belopp av 400 kronor till den, som vid ingången av år 1918 är anställd i egenskap av biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att löneförbättringen med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, ej heller den, vilken vikarierar för tjänstledig lärare;

d) med ett årligt belopp av 250 kronor till varje biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i punkt c) omförmälda belopp, under förutsättning, vad vikarierande lärare beträffar, att de bestämmelser i fråga om behörighet och minimiavlöning, vilka såsom villkor för statsbidrag äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, äro uppfyllda.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavare i samma ordning som lönen.

Stockholm den 24 januari 1917.

E. V. Gelin.

I motionens syfte instämma:

Wilh. Gullberg.

J. A. Åkesson.

Elof Ljunggren.

Gustav Rosén.

Olaus Pettersson.

Åke Ingeström.

Mauritz Hellberg.

G. Gerh. Magnusson.